

Шилінська І. Ф.,

Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ: З ДОСВІДУ ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ

У статті висвітлено проблемні питання сучасного навчально-методичного забезпечення професійної іношомовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю в процесі міжкультурної інтеграції. Представлено авторський посібник вивчення іноземної мови (за професійним спрямуванням), орієнтований на комунікацію, тобто на навчання професійного іношомовного мовлення у процесі комунікації і через неї.

Ключові слова: іношомовна підготовка, професійне мовлення, комунікативна компетенція.

В статье проанализировано проблемные вопросы современного учебно-методического обеспечения профессиональной иноязычной подготовки будущих специалистов экономического профиля в процессе межкультурной интеграции. Представлено авторский учебник изучения иностранного языка, ориентированный на коммуникацию.

Ключевые слова: иностранная подготовка, профессиональная речь, коммуникативная компетенция.

This article deals with the main problems of teaching aids provision for professional foreign language training of the future specialists in Economic Cybernetics in the current process of intercultural integration. The professional-oriented English coursebook is presented, which is entirely communication focused.

Key words: foreign language training, professional-oriented speech, communicative competence.

Процеси інтеграції та глобалізації сьогодення, тенденції розвитку світової економіки диктують необхідність володіння іноземними мовами сучасними фахівцями для успішного вирішення проблем на теренах єдиного демократичного простору. Одним із напрямків міжнародного співробітництва сьогодні є навчання студентів із країн Африки, Азії, Близького Сходу у вищих навчальних закладах України англійською мовою.

Загальною метою вивчення іноземної мови (за професійним спрямуванням) у вищому навчальному закладі є оволодіння нею як засобом міжкультурної комунікації в контексті майбутньої спеціальності. Утім, будь-яка мова є засобом не лише спілкування та передачі досвіду, а й

водночас засобом збагачення людини, чинником її особистого й професійного становлення. Сучасна концепція навчання іноземних мов передбачає розширення змісту навчання не лише завдяки збільшенню предметної складової, а й культурної. У процесі оволодіння іноземною мовою неодмінно відбувається прилучення студента до іншомовної культури, що сприяє формуванню комунікативних якостей особистості, необхідних для професійній діяльності у сучасному пост культурному середовищі. Це вимагає пошуку відповідних освітніх технологій і когнітивних систем та навчально-методичного забезпечення їх реалізації. Йдеться про створення спеціальної моделі відбору і компоновання навчальної інформації, яка б відповідала епістемі тримірнього знання і сприяла формуванню не просто уміння студента вчитися, але й його компетентності змістового оновлення компетенцій.

Сказаним зумовлена доцільність поставленої **мети статті** – пошуку ефективних шляхів реалізації проблеми сучасного навчально-методичного забезпечення професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю.

В основних документах, що визначають зміст професійної освіти майбутніх фахівців за напрямом підготовки 6.030502 “Економічна кібернетика”(галузевий стандарт вищої освіти України Освітньо-професійної програми та Освітньо-кваліфікаційної характеристики бакалавра) відповідно до функцій їх діяльності – аналітичної, контрольної, нормопроектної, експлуатаційно-технологічної, організаційної, інформаційної, зазначено, що однією із здатностей майбутнього фахівця з економічної кібернетики (надалі ЕК-фахівця) є здатність здійснювати ефективне ділове спілкування за певною системою умінь. Серед них: уміння складати професійні тексти та документи; готувати публічні виступи, вести дискусію; перекладати іншомовні фахові тексти; обговорювати проблеми загальнонаукового та професійно орієнтованого характеру; вести ділове листування, застосовуючи фонові культурологічні та країнознавчі знання; виконувати аналітичне опрацювання іншомовних джерел для одержання інформації, потрібної для розв’язання певних завдань професійно-виробничої діяльності; у виробничих умовах на базі професійно орієнтованих джерел, використовуючи ключові слова проводити пошук текстової, графічної, звукової та відеоінформації. Доцільним доповненням до поданого вище переліку умінь вважаємо й використання великого обсягу фахового лексикону галузі комп’ютерних інформаційних технологій, який характеризується постійними змінами у зв’язку зі стрімким розвитком цієї галузі, а також різних лексичних символів, абrevіатур тощо.

Фахівці економічного профілю мають можливість обмінюватися професійно-значимою інформацією з представниками даної галузі знань не лише своєї країни, а й різних культур. Комунікація відбувається як у

науково-технічній, професійно-виробничій сферах, так і в діловій, правовій та побутовій. За цих умов від фахівців вимагається не тільки знання граматичних правил та мовних норм, на основі яких вони формулюють та висловлюють свої думки, а й сформованість мовленнєвих навичок, уміння користуватися іноземною мовою для вирішення професійних проблем. При цьому, необхідно зазначити, що діяльнісний характер комунікативного навчання іноземної мови передбачає використання мовних знань з деякими порушеннями мовних норм. Помилки у процесі мовлення є загальною практикою і тому основна увага під час навчання зосереджується не на правильності мовлення, а на вмінні бути зрозумілим, якщо ці помилки не змінюють зміст висловлювання. Викладач повинен вказати на помилки тільки в кінці мовленнєвої дії для того, щоб студенти усвідомили їх. Крім того, володіння граматикою, знання лексичних та синтаксичних норм не завжди є гарантом розуміння у процесі міжкультурної комунікації. Для успішного іншомовного спілкування необхідно не лише володіти мовними засобами країни, мова якої вивчається, а й мати загальні світоглядні або фонові знання (background knowledge). У процесі вивчення іноземної мови (за професійним спрямуванням) студенти оволодівають певними фоновими знаннями, притаманними відповідній сфері виробничої діяльності з чітко встановленими правилами та нормами комунікативної поведінки, характерними для професійної лінгвокультурної спільноти, мову якої вони вивчають.

Уся система навичок та вмінь, необхідних для створення мовленнєвих висловлювань відповідно до мовних, мовленнєвих, соціокультурних норм, ситуації спілкування, намірів, взаємин співрозмовників тощо, становить комунікативну компетенцію в говорінні, найважливішою складовою якої є мовленнєва компетенція, тобто та, що забезпечує можливість мовлення [5, с. 6]. Іншомовна мовленнєва компетенція в студентів, які вивчають іноземну мову (за професійним спрямуванням) повинна орієнтуватися на майбутню професійну діяльність, тобто бути професійно-зорієнтованою.

Утім, саме цей концептуальний аспект не одержав належного відображення в пропонованих у сучасній практиці фахової підготовки студентів економічного профілю навчально-методичних посібниках та підручниках. У цьому переліку виокремимо: “Ділові проекти” (“Business Projects”) (2002) О. Тарнопольського, С. Кожушко та ін.; “Business English Course: Бизнес-курс англійського языка” (2005) Л. Науменко; “Бизнес-курс англійського языка. Словарь-справочник” (2001) за редакцією І. Богацького. Спробуємо здійснити короткий огляд їх концептуальних і технологічних засад. Так, основною особливістю підручника “Ділові проекти” (“Business Projects”) (2002) колективу авторів під керівництвом О. Тарнопольського та С. Кожушко [2] є низка інтерактивних завдань, орієнтованих на розвиток іншомовного мовлення у процесі

моделювання комунікативних ситуацій, наближених до професійної реальності. Йдеться про навчання через діяльність під час ділового спілкування і через нього. Студентам пропонується змоделювати середовище, наближене до професійного (фірми, біржі з працевлаштування, інститути дослідження ринку тощо), взяти участь у різноманітних ділових іграх (вирішення фінансових проблем, випуск та продаж товарів, участь у виставках чи ярмарку тощо). У процесі створення різноманітних проєктів розвивається творча уява студентів, удосконалюються навички самостійного опрацювання професійно-зорієнтованого матеріалу. Перевагою пропонованої технології є те, що основна увага студента зосереджується не лише на вивченні мови, а й на розвитку мовлення. До того ж, у підручнику представлено словник найбільш уживаних слів професійного мовлення економіста.

Навчальний посібник з ділової англійської мови “Business English Course: Бизнес-курс английского языка” (2005) Л. Науменко спрямований на удосконалення навичок ділового спілкування з паралельним засвоєнням основних економічних понять англійською мовою. Посібник складається з п’ятнадцяти частин, кожна з яких містить такі розділи: “Економіка” (Economics), “Бізнес” (Business), “Ділове спілкування” (Activity), “Функціональна мова” (Functional Language), “Етноспецифіка бізнесу” (Cultural Life), “Граматика” (Grammar Point). У розділах “Економіка” і “Бізнес” представлені сучасні оригінальні англомовні тексти з поясненнями і завданнями, коментарі економічних термінів. Розділ “Ділове спілкування” включає інформативний матеріал з поясненнями і рекомендаціями, низку творчих завдань, спрямованих на розвиток навичок ділової комунікації. У розділі “Функціональна мова” наведено найбільш частотні у діловому мовленні словосполучення з перекладом. Цікавим є розділ “Етноспецифіка бізнесу”, який знайомить студентів з особливостями та відмінностями ділової та побутової сфер життєдіяльності у різних країнах. У розділі “Граматика” наведено граматичні конструкції, граматичні правила та вправи, характерні для ділового мовлення [3].

Утім, розглянуті зразки навчально-методичної літератури призначені для студентів загальнооекономічного профілю. У них недостатньо звернуто увагу на специфіку професійної мовленнєвої діяльності ЕК-фахівців, особливості їх професійного лексику.

Соціокультурні вимоги, що висуваються сучасною системою вищої економічної освіти та іншомовною професійною підготовкою фахівців спеціальності “Економічна кібернетика”, зумовлюють актуальність посібника “Англійська мова для професійного спілкування” (2009) В. Слухинської, І. Шилінської [4]. Метою даного посібника є навчання студентів іншомовній комунікації у процесі самої комунікації. Посібник побудований на основі принципів комунікативного навчання, а саме:

- мовленнєвої спрямованості навчального процесу;
- індивідуалізації процесу учіння як головного засобу забезпечення належної вмотивованості та активізації мислення студентів;
- функціональності відбору іншомовного матеріалу, адекватного процесу комунікації;
- ситуативності як засобу мовленнєвої стимуляції і як умови розвитку мовленнєвих навичок;
- новизни дидактичного забезпечення організації комунікативного середовища.

Зважаючи на те, що основні проблеми розвитку іншомовної професійної комунікативної компетенції зумовлені, головним чином, невідповідністю теоретичного характеру отриманих знань реальному змісту професійної діяльності, авторами посібника відібрано лексичний матеріал тематичних розділів професійної сфери комунікації.

Кожний тематичний розділ містить:

- 1) основний текст;
- 2) коментарі до ключових слів та виразів;
- 3) комунікативні вправи для розвитку лексичних умінь і навичок;
- 4) додатковий текст для самостійного опрацювання із завданням для перевірки розуміння прочитаного.

За одиницю навчання іноземної мови (за професійним спрямуванням) автори пропонують автентичні тексти фахового спрямування. Йдеться про матеріали оригінальних джерел англійської та американської фахової літератури та Інтернет-джерела, деякі з них частково адаптовані. Це дає можливість студентам спостерігати функціонування тих чи інших граматичних або лексичних структур у природньому текстовому зв'язку. Кожний наступний текст продовжує логіко-семантичний комплекс, засвоєний студентами з попереднього тексту, що допомагає їм розуміти зміст та збагачувати фаховий лексикон. Головне завдання дидактичних текстів – сприяти розвитку досвіду інтерпретації наукової фахової літератури, узагальнювати інформацію і відповідно удосконалювати професійні знання. Як показує практика викладання іноземної мови у вищій школі, студенти не володіють достатніми навичками семантичної диференціації професійної лексики, не вміють встановлювати зв'язки між ланками тримірної епітеми понять. Наприклад, у послідовності: *to process (обробляти дані) – processor (процесор) – processing (обробка)* студенти, зазвичай, нездатні вийти за межі смислового дискурсу (означення) слова *процес* і відповідно не можуть осягнути сутність означуваного в лексемі. У зв'язку з цим, після кожного тексту наводяться коментарі до слів і висловів, особливо тих, що можуть викликати певні труднощі у розумінні і перекладі.

У посібнику пропонується система лексичних і граматичних вправ комунікативного характеру, спрямована на формування професійної ін-

шомовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців з економічної кібернетики. Ці вправи сприяють розвитку мовленнєвих умінь і навичок спілкування іноземною мовою, розвивають логічне і образне мислення, створюють умови реальної інформаційно-пошукової діяльності. Окрім того, автори пропонують використання технології інтелектуальної гри, як достатньо ефективної у переосмисленні студентами традиційних когнітивних систем.

Додаткові тексти для самостійного опрацювання спрямовані на поглиблення інтересу до теми, яка вивчається, розширенню фахового лексикону, а також на систематизацію основних понять. Зміст посібника узгоджено з викладачами профілюючих кафедр. У результаті відібрано теми, які максимально співвідносяться з лекційними та практичними курсами по спеціальності. Нижче пропонуємо перелік усистематизованої тематики:

1. Що таке комп'ютер? (What is a computer?).
2. Покоління комп'ютерів (Computer generations).
3. Сучасний і майбутній дизайн комп'ютерів (The current and future design of computers).
4. Автоматизована обробка даних (Source data automation).
5. Комп'ютерний ввід. Розпізнавання голос (Computer Input: Speech Voice Recognition).
6. Центральний процесор (Central Processing Unit).
7. Комп'ютерне зберігання (Computer Storage Fundamentals).
8. Кеш-пам'ять (Cache Memory).
9. Пристрої флеш-пам'яті (Flash Memory Devices).
10. Жорсткий диск (Definition of a Hard Disk).
11. Комп'ютерний вивід (Computer Output).
12. Історія Інтернету (History of the Internet).
13. Штучний інтелект (Artificial Intelligence).
14. Віртуальна реальність (Virtual Reality).
15. Персональний цифровий секретар (Personal Digital Assistants).
16. Програвачі на цифрових відеодисках (DVD players)
17. Мови програмування (Programming Languages).
18. Мови програмування 4-го покоління (Fourth-Generation Languages).
19. Мультимедійні засоби (Multimedia).
20. Комп'ютерне програмне забезпечення (Computer Software).

Згідно з програмою на навчання “Іноземної мови (за професійним спрямуванням)” відводиться 2 години на тиждень, що звичайно є недостатнім для формування іншомовного мовлення. За таких умов процес оволодіння іншомовним мовленням може бути ефективним, якщо він орієнтований на організацію, яка передбачає моделювання основних закономірностей професійного мовленнєвого середовища з виконанням за-

вдань комунікативного характеру та використанням інтерактивних технологій навчання. При цьому мовленнєвий матеріал повинен бути відібраний відповідно до конкретних потреб ЕК-фахівців у їх професійній мовленнєвій діяльності.

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що в розкритті сутності задекларованої на початку статті теми, ми прагнули дати лише загальний огляд піднятої проблематики і показати її включеність у доволі розгалужену систему підготовки сучасного фахівця, продемонструвати результати і намітити в перспективі можливі точки біфуркації аномалій. Все це відповідає потребам сучасної науки і викликано необхідністю закріпити в університетських курсах загальний стан університетської думки сьогодні. Попереду визначення напрямків тих дослідницьких починань, які будуть вирішувати проблему підручникотворення.

Література:

1. Богацкий И. С., Дюканова Н. М. Бизнес-курс английского языка. Словарь-справочник. Под общей ред. Богацкого И. С. – 5-е изд., испр. / Богацкий Игорь Святославович, Дюканова Нина Матвеевна. – Киев: “Логос”, 2001. – 352 с.
2. Ділові проекти: Підручник (книга для студента та робочий зошит) / [О. Б. Тарнопольський, С. П. Кожушко, Р. О. Безугла та ін.]. – Київ: Фірма “ІНККОС”, 2002. – 280 с.
3. Науменко Л. П. Business English Course: Бизнес-курс английского языка / Науменко Людмила Петровна. – К.: А.С.К., 2005. – 448 с.
4. Слухинська В. С., Шилінська І. Ф. Англійська мова для професійного спілкування (для технічних спеціальностей): Навчальний посібник / В. С. Слухинська, І. Ф. Шилінська. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 120 с.
5. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: Навчальний посібник / Тарнопольський Олег Борисович. – К.: Фірма “ІНККОС”. 2006. – 248 с.
6. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – 2-е изд. / Пассов Ефим Израилевич. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.